

“Entre palestins i israelians hi ha una guerra demogràfica”

Youssef Courbage és demògraf de l'Institut Nacional d'Estudis Demogràfics de França. Nascut a Síria, és expert en població, molt especialment la dels països àrabs i del conjunt de la Mediterrània.

Ha treballat per a les Nacions Unides i assisteix anualment a diverses conferències internacionals des dels països del golf Pèrsic fins a Europa per parlar de qüestions demogràfiques i de la relació que tenen amb el comportament de l'economia i de la societat. Ha estudiat les transicions demogràfiques que es produeixen en països com el Marroc, i el paper fonamental de la guerra demogràfica en el conflicte entre palestins i israelians.

—**La població europea ha crescut les darreres dècades, al mateix temps que s'hi ha intensificat la densitat amb més i més persones habitant grans extensions d'àrees**

urbanes. Hi ha cap relació entre aquesta concentració de persones i el manteniment d'un nivell de vida similar per al conjunt de la població?

—Amb relació a la densitat, no hi ha cap relació directa amb els nivells de vida. Als Països Baixos hi ha una gran densitat demogràfica i un nivell de vida alt. D'una altra banda, si mirem Escòcia, no hi ha pas una gran concentració de persones al territori, mentre que el nivell de vida no és tan alt com als Països Baixos. Per a mi, el problema demogràfic europeu està en els índexs de natalitat, que en estats com ara Itàlia, Portugal o Espanya són molt baixos per raons diverses. Des dels canvis cultu-

rals de les noves generacions a la poca voluntat per a afrontar la tasca reproductiva per part dels individus, que ja no reproduïxen el model de matrimoni anterior. I, en molts casos, quan es casen tenen un únic fill, a vegades dos, cosa que no és suficient per a compensar totes aquelles persones que no tenen descendència. No és pas una situació gaire bona. I hauríem de girar els ulls cap a França per trobar un referent equilibrat com a model europeu a seguir. De fet, França ha estat un referent en demografia des de fa més de dos segles. Avui la taxa de fertilitat francesa és de més de dos fills per dona, mentre que a Espanya és d'1,3. Hi ha, per tant, una gran diferència.

—**Creieu que hi ha massa gent al món?**

—No ho crec. I és un problema molt abstracte. Avui som uns 7.000 milions d'habitants a tot el planeta i el 2015 serem una mica més de 9.000 milions. Pense que podem administrar aquestes xifres i encara uns quants milions més. La qüestió seria, si de cas, la distribució d'aquesta població sobre la terra, més que no el creixement. I especialment en aquests moments en què els ritmes de creixement de la població mundial s'han moderat molt, llevat dels països subsaharians, a l'Àfrica. Hi ha grans països, com ara la Xina o l'Índia, que moderen molt els ritmes de creixement.

Al sud de la Mediterrània un cas de ritmes de creixement demogràfic encara elevat és el de l'àrea urbana circumdant al Caire, a Egipte. Però a la resta de grans metròpolis de la regió àrab —Casablanca, Damasc...— els ritmes de creixement s'han aturat o han disminuït considerablement.

—**Creieu que el comportament de la població ha canviat gaire després de la Segona Guerra Mundial amb l'expansió de l'economia de consum de masses? Deia Malthus [demògraf anglès, autor d'*Assaig de la Població*, del 1798, i creador de la primera teoria de la població] que, així com els aliments creixen aritmèticament, la població creix geomètricament. El problema és el model de creixement econòmic, o aquest és el comportament normal de la població?**

—Les dues idees no són pas contradictòries. La demografia es desenvolupa per ella mateixa. Per exemple, hi ha una llei general —que ocorre a totes les societats del món— segons la qual quan creixen els nivells d'educació de la població, quan s'apuja el nivell de vida, davalla la mortalitat, creixen les expectatives de vida, baixa la mortalitat infantil. Aleshores, la societat ha d'acomplir uns ajusts. Vol dir que, en lloc de tenir set fills o vuit, com passava als països àrabs després de la Segona Guerra Mundial, aquestes societats es van haver de moderar i tenir menys fills. Tanmateix, tot i tenir menys fills, trobem que alguns demògrafs dels anys 60 van proposar noves teories malthusianes que pre-

veien que la terra desapareixeria si la població continuava augmentant a ritmes tan elevats (D. Bogue, *Principis de demografia*, 1967).

Però, a parer meu, aquests teòrics ignoraven dos factors importants. El primer és que la població mundial no es comporta d'una manera aleatòria i que sempre s'ajusta. I la segona qüestió és que, quan creix, ella mateixa crea les seves condicions de funcionament. Així, ens situem al costat contrari del Malthus, en Karl Marx, per a qui el problema malthusià era en realitat un problema causat pel capitalisme i no per la demografia per ella mateixa.

—**Heu afirmat que als països de la Mediterrània, especialment als de la ribera sud, i en general als països àrabs, el comportament demogràfic s'assembla cada vegada més al d'Europa.**

—La resposta no és pas senzilla d'explicar. No hi ha un únic factor, tot i que possiblement és —com ja he dit— una qüestió relacionada amb un fenomen universal en una transició demogràfica. Com que creixen els nivells de vida i baixa la mortalitat, es produeix l'ajust de població i es limita el nombre de fills. En aquests moments, als països àrabs aquesta llei no es compleix al cent per cent, especialment a la zona del Pròxim Orient. Països com l'Aràbia Saudita, Líbia, Kuwait, Qatar, que tenen un nivell d'ingressos fort de resultes de l'economia del petroli, es poden permetre d'ajudar les famílies per a criar els fills. L'estat té un paper central en aquest assumpte. Però la situació va canviar després de la segona crisi del petroli, durant els anys 80. A la meitat d'aquesta era, el preu del petroli començà un descens i els governants d'aquests països deixaren de ser tan rics com ho havien estat. Hagueren d'augmentar les taxes, restringir l'expansió de la població. La població es va adonar de sobte que no podia assumir les despeses derivades del naixement dels fills fins a limitar els naixements, tot i que a la tradició cultural àrab tenir molts fills és molt valorat. El fenomen de la modernització ha actuat en aquests països, per una banda fent créixer el nivell d'educació, després forçant-los

a ajustar-se davant la nova realitat econòmica, fent minvar el nombre de naixements.

D'una altra banda, la resta de països àrabs no productors de petroli —Síria, Jordània, Egipte— també s'han beneficiat de l'economia petrolera, mitjançant l'assistència econòmica directa dels països de l'àrea del golf Pèrsic, com sobretot mitjançant la immigració. En aquesta regió petrolera viuen molts immigrants dels països àrabs treballant en la indústria energètica i la construcció, que ara han contribuït també a empobrir els països d'acollida a causa de l'actual situació de crisi econòmica i que ja tampoc no poden enviar els mateixos estalvis a les famílies. Per això, i de la mateixa manera que els països petrolers, la resta de la regió àrab s'ha hagut d'adaptar al nou context econòmic.

—**En un país com el Marroc, el nombre de fills per dona ja és en una mitjana de dos a tres, molt a prop dels indicadors europeus?**

—De fet és molt interessant de viatjar en aquests moments al Marroc i estudiar els canvis que hi ha. Fins a mitjan anys 70, al Marroc el preu tan alt dels fosfats als mercats internacionals va permetre de disposar de prou ingressos per a mantenir ajudes a importants sectors de la població. Però a partir de la baixada de preus, també les famílies marroquines hagueren d'ajustar-se i tenir menys fills. En un cert sentit, és possible que una de les possibles raons de l'actual creixement econòmic marroquí, no l'única, haja estat l'estabilització del creixement demogràfic. [S'ha passat de tenir una mitjana de 5,5 fills per dona a 2,5, entre el 1982 i el 2004.]

—**El Marroc ha estat un país tradicionalment emissor d'emigrants. Creieu que aviat haurà d'atraure població per cobrir el seu mercat laboral?**

—Bé, això és perfectament possible si mirem casos de països mediterranis com ara Espanya, Portugal, Grècia i fins i tot Itàlia. Tots passaren de ser països d'on la gent emigrava a ser receptors d'immigració. L'estat espanyol fa més d'una dècada que rep població de l'Amèrica del Sud, del Marroc, d'Àsia. I aquesta mateixa ten-

PRATS I CAMPS

dència es pot observar avui al Marroc. Molta de la població subsahariana que arriba al Marroc amb la intenció d'anar a Europa s'hi va assentant a causa de les dificultats de passar il·legalment al continent europeu. Conec casos de gent de les Filipines o del Pròxim Orient que s'ha establert al mercat laboral marroquí.

—Quines conseqüències pot tenir per a la convivència entre població de diverses cultures en països que són majoritàriament musulmans?

—Per a mi és un fet que les societats que viuen a la ribera sud de la Mediterrània, des de Casablanca a Istanbul, han estat sempre societats multiculturals i amb una diversitat religiosa important. Al Marroc hi havia un gran nombre de jueus marroquins fins a la guerra àrabo-israeliana del 1948. A Tunísia hi vivien comunitats de jueus, cristians i musulmans en convivència harmoniosa. I el mateix cas podem trobar a Algèria, on vivien els *pied-noirs* [població cristiana

assentada a Algèria fins a la independència de França, el 1962], igualment com una nodrida població jueva. I no esmentem el Pròxim Orient, amb ciutats que han estat o continuen essent tan cosmopolites com les europees. Són els casos d'Alexandria, Beirut, Alep o Istanbul a principi del segle XX. Per tant, totes aquestes societats són multiculturals i no hi ha cap contradicció perquè acomoden gent provinent de regions diverses. I encara cal afegir-hi que a Síria, el Líban o Palestina, els cristians són població àrab, nacionals dels propis països; no són pas estrangers.

—En la qüestió Palestina, la demografia ha pres un paper rellevant en tant que Israel és acusada d'expulsar població palestina dels seus territoris. Com veieu aquesta qüestió des del punt de vista de la població?

—És molt difícil d'imaginar que Israel pugui expulsar els prop de tres milions i mig de palestins que viuen a Cisjordània, Gaza o Jerusalem, a més dels vora dos milions de palestins que són ciutadans israelians. Ara bé, l'estat d'Israel intenta guanyar la batalla demogràfica. Necessiten el poder de la demografia per a construir el *gran Israel*. A Cisjordània hi viuen mig milió de colons jueus que tenen una posició d'avantatge respecte als palestins. D'una banda, gràcies a un índex de natalitat més alt i a unes condicions de vida i una protecció sanitària millors. I també perquè hi ha un flux constant d'emigrants jueus que arriben des d'Israel als assentaments dels colons. Molt sovint es tracta de persones que arriben de Jerusalem i que s'assenten en poblacions xicotetes que hi ha sota l'Autoritat Nacional Palestina, a Cisjordània, i que han arribat a tenir 40.000 habitants nous, immigrants les darreres dècades. Aquest és el càlcul que penso que ha fet l'estat d'Israel per mirar de guanyar la batalla demogràfica. És molt interessant de visitar aquesta part del món per observar, des del punt de vista de la teoria de la política demogràfica, com es poden transformar les idees en fets demogràfics sobre la terra.

Pau Caparrós